

Rada, Ivan

Výzkumy expozitury Archeologického ústavu ČSAV v Mostě na sídlištích lidu s volutovou keramikou

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1975-1976, vol. 24-25, iss. E20-21, pp. [199]-205

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108835>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IVAN RADA, ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČSAV V PRAZE,
EXPOZITURA MOST

VÝZKUMY EXPOZITURY ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU ČSAV V MOSTĚ NA SÍDLIŠTÍCH LIDU S VOLUTOVOU KERAMIKOU

Kultura s volutovou keramikou je známa v severozápadních Čechách pouze ze sídlišť. Pracovníci expozitury v Mostě provedli záchranný výzkum nebo sběr celkem na 35 nalezištích v této oblasti. Některá z nich byla známa již v době před druhou světovou válkou, celá řada nových však byla zjištěna v poslední době, zejména při rozšiřování povrchové těžby uhlí.

Na přiložené mapce (obr. 1) je vyznačeno 29 lokalit s bezpečně zjištěnými volutovými nálezy. Na některých z těchto lokalit byla zjištěna dvě nebo dokonce tři naleziště této kultury, nelze však dosud s určitostí říci, zda jde o jeden a týž sídlištní komplex či nikoliv.

Zvláštní místo mezi lokalitami této oblasti připadá Tušimicím¹ (okr. Chomutov) a Písečnému vrchu v katastru obce Bečov² (okr. Most), odkud byla získávána křemencová surovina k výrobě štípané industrie. To, že tamnější surovinové zdroje byly využívány již v neolitu, zcela jasně dosvědčují např. nálezy tušimického křemence ve Vikleticích (vzdálených 5 km) a Chotěbudicích (12 km).

Vzhledem k celkovému množství bezprostředně ohrožených lokalit a k časové tísni (např. postupující skrývka) nebylo možno, zejména v počátečním období vzniku expozitury (vznikla v roce 1953), provádět rozsáhlejší výzkumy. Mnoho lokalit bylo např. zničeno natolik, že bylo možno pořídit již jen pouhý sběr. Po rozšíření kádru zaměstnanců expozitury se situace v posledních letech značně zlepšila a bylo možno přistoupit k souhrnné registraci starých nálezů muzeí a archeologů-amatérů. Toto opatření umožňuje vytýčit předem předpokládaná místa nálezů a provést zde v předstihu případný záchranný výzkum. Z výše uvedeného důvodu byly větší sídlištní celky, náležející období neolitu, prokopány dosud pouze ve Vikleticích a v

¹ E. Neustupný, BZO 1, 1963, 44; *týž*, Investigations archéologiques en Tchécoslovaquie, Praha 1966, 65.

² J. Friedrich—V. Kruta, BZO 4, 1966, 7.

Chabařovicích. Na těchto dvou lokalitách se podařilo zachytit rovněž zbytky kúlových staveb.

Neolitické sídliště v Chabařovicích se rozkládá severozápadně od Ústí n. L., mezi obcemi Chabařovice, Český Újezd a Hrbovice. Leží na sprašové návěži, jejíž přírozenou hranici tvoří na jihozápadě potok Ždírnice a na severovýchodě Podhořský potok. Rada nálezů z této lokality byla publikována již v roce 1932 E. S i m b r i g e r e m.³ Záchranný výzkum zde zahájil v roce 1959 E. Neustupný, neboť tato lokalita byla postupně ničena skrývkou dolu Petri.⁴ Ve výzkumu pak pokračoval v letech 1964–1967 V. Kruta.⁵ Vedle většiny sídlištních objektů náležejících střednímu a mladšímu stupni volutové keramiky, bylo tu i několik objektů starších, náležejících I. stupni volutové kultury podle třídění B. S o u d s k é h o.⁶

Vikletice (okr. Chomutov) leží asi 14 km severozápadně od Žatce a 10 km východně od Kadaně. Vlastní pravěké naleziště se rozkládá na vysoké terase řeky Ohře (asi 270 m n. m.). Terasa je tvořena šterkopiskem o mocnosti 4–10 m, podloží je tvořeno žlutavým jílem. Část této terasy je pokryta vrstvou spraše, na níž bylo zjištěno neolitické osídlení. Nálezy na této lokalitě se začaly objevovat v roce 1961 při stavbě přehrady v Nechranicích. Do té doby toto naleziště nebylo známo. Záchranné akce v roce 1961 zde prováděli A. Beneš, D. Koutecký a E. Neustupný. V roce 1962 zde začaly pod vedením D. Kouteckého záchranné práce velkého rozsahu, které trvaly až do roku 1966.⁷ Sledovaná plocha v roce 1962 činila 30 ha, v roce 1963 40 ha, v roce 1964 20 ha, v roce 1965 60 ha a v roce 1966 10 ha. Během pěti let byla tedy sledována plocha 160 ha a vlastní záchranné práce byly provedeny na ploše cca 30 ha.

Na tomto polykulturním nalezišti bylo prozkoumáno celkem 475 objektů. Největší část patřila šňůrovým hrobům (180);⁸ asi 100 objektů patřilo štíterské kultuře, 40 objektů náleželo kultuře laténské a římské. Neolitu patřilo 50 objektů, z toho 22 kultuře s volutovou keramikou. Tyto volutové objekty byly vykopány v letech 1963–1966. Z roku 1962 pochází pouze sběr neolitické keramiky. Ve volutovém materiálu z Vikletic převažuje mladší stupeň, starší zastoupen není.

Vzhledem k plánovanému otevření Pětipeské uhelné pánve byl v minulém roce (1973) zahájen v předstihu záchranný výzkum neolitického sídliště v Chotěbudicích (okr. Chomutov). Hlavním úkolem tohoto výzkumu je získání ucelenějších neolitických nálezových celků z oblasti Podbořanska.

Chotěbudice leží asi 8 km severozápadně od Podbořan. Vlastní naleziště se rozkládá na severním svahu potoka Dubá, asi 800 m východně od obce Chotěbudice, v těsné blízkosti silnice Chotěbudice–Veliká Ves. V místech

³ E. Simbriger, *Sudeta* VIII, 1932, 4 ad.

⁴ E. Neustupný, *BZO* 1, 1963, 17.

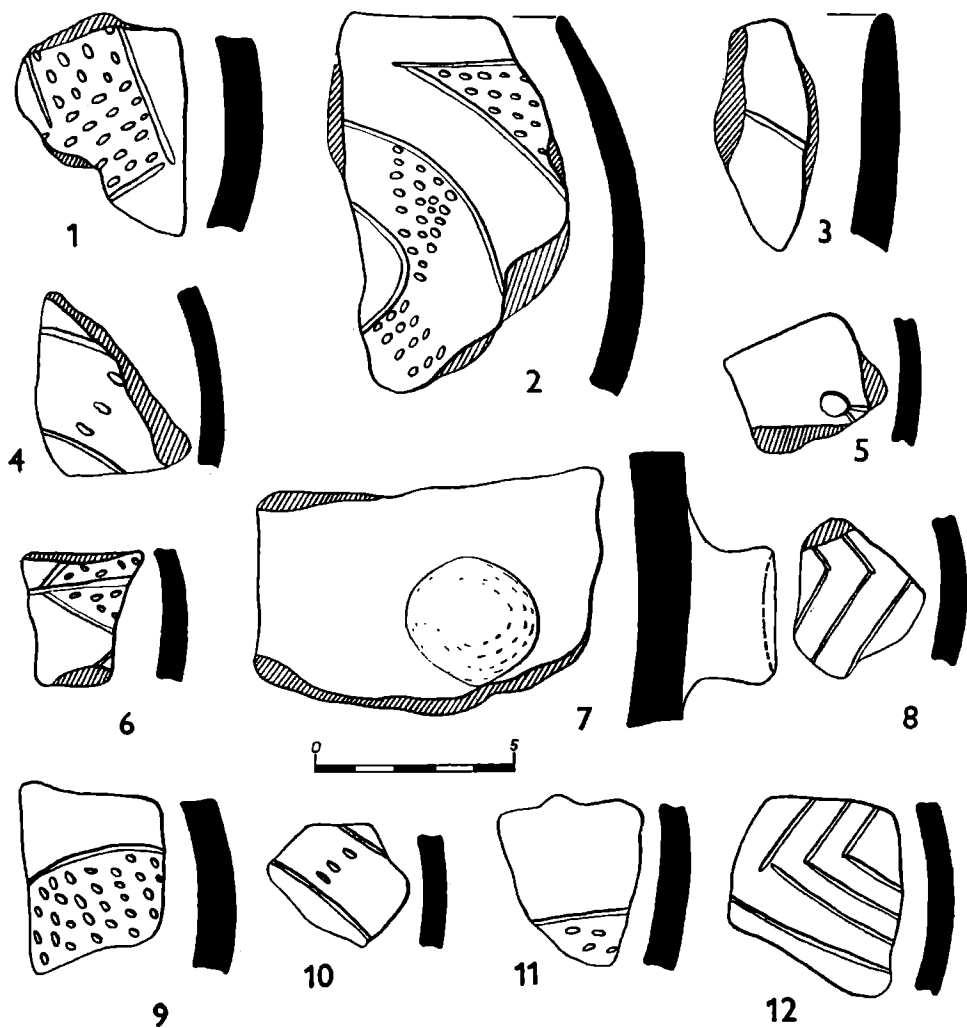
⁵ V. Kruta, *BZO* 2, 1964, 83; *tjž*, *BZO* 3, 1965, 14; *tjž*, *BZO* 4, 1966, 12; *tjž*, *BZO* 5, 1967, 14; V. Kruta–E. Neustupný–S. Vencl, *Investigations archéologiques en Tchécoslovaquie*, Praha 1966, 60.

⁶ B. Soudský, *PA* XLV, 1954, 75 ad.; *tjž*, *AR* VIII, 1956, 408 ad.

⁷ D. Koutecký, *BZO* 1 1963, 46; *tjž*, *BZO* 2, 1964, 109; *tjž*, *BZO* 3, 1965, 81; *tjž*, *BZO* 4, 1966, 47; *tjž*, *AR* XVIII, 1966, 121 ad.; *tjž*, *PA* LVI, 1965, 584 ad.

⁸ M. Buchvaldek–D. Koutecký, *Vikletice. Ein Schnurkeramisches Gräberfeld*, Praha 1970.

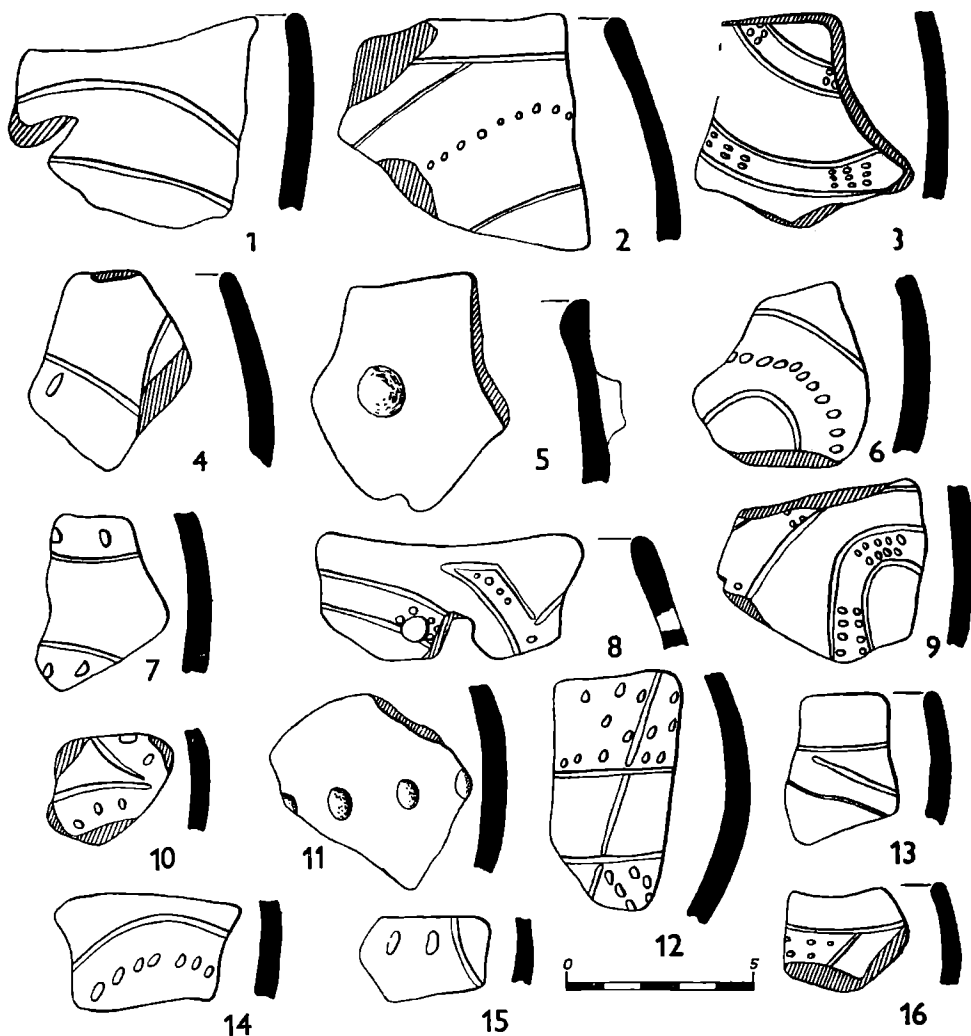
pískovny, odkud pocházejí nálezy, je tento severní svah potoka silně poškozen zrušenými a zaoranými pískovkami. Z období druhé světové války odtud pocházejí nálezy N. Födische, uložené v muzeu v Žatci. Po válce těžba v této pískovně ustala. V letech 1958 a 1959 provedli E. Neustupný, D. Koutecký a N. Mašek sběr v profilu stěny pískovny, při němž získali volutový keramický materiál, střepy keramiky vypíchané a únětické. Další sběry zde pravidelně prováděl v letech 1962–1965 E. Ne-

Obr. 2. Chotěbudice (okr. Louny). Výběr keramického materiálu z objektu č. 3/74.

u s t u p n ý,⁹ přičemž v roce 1962 a 1964 zde provedl rovněž záchranný výzkum únětických hrobů.¹⁰ Poslední záchranný výzkum a sběr zde provedl v roce 1967 D. Koutecký.¹¹

K zahájení záchranného výzkumu již v roce 1973 přispělo rovněž obnovení těžby písku, kterou zde příležitostně provádí místní Státní statek. Po zčištění profilů již zarostlých stěn pískovny jsme vykopali 19 objektů,

Obr. 3. Vikletice (okr. Chomutov). Výběr keramického materiálu z objektu č. 48/65.

⁹ E. Neustupný, BZO 1, 1963, 18; týž, BZO 3, 1965, 14.

¹⁰ Týž, BZO 2, 1964, 16.

¹¹ D. Koutecký, BZO 5, 1967, 15.

rýsujících se ve stěně a bezprostředně ohrožených těžbou. Patřily vesměs kultuře s keramikou volutovou. Profil severní stěny pískovny tvořila:

1. 30–40 cm mocná vrstva ornice,
2. 15–20 cm mocná podornicová vrstva černého půdního typu,
3. slabá vrstva žlutavého jílu, který směrem k severozápadu přecházel ve spraš. Mocnost této sprašové vrstvy se rychle zvětšuje a dosahuje výšky kolem 1 m,
4. podloží tvoří žlutý písek.

Vzhledem k tomu, že v oblasti Podbořan nebyl dosud proveden podrobnější výzkum neolitického sídliště a také proto, že zde vlivem půdních podmínek zůstalo zachováno velké množství osteologického materiálu, přistoupili jsme v roce 1974 k výzkumu na ploše cca 50 × 40 m v jihozápadní části sídliště, ležícího na sprašové návěži.¹² Toto sídliště je v jižní části narušeno řadou únětických hrobů; celkem jich zde bylo letos vykopáno 10. Vlastní výzkum zde trval od 1. července do 4. září 1974, přičemž ornice byla v předstihu odstraněna buldozerem. Podařilo se zachytit čtyři kúlové stavby, označené jako chata I–IV. Jejich půdorysy, orientované SZ–JV, tvořilo vždy pět řad kúlových jamek. Chatu I se podařilo odkrýt celou, chaty II a III byly narušeny těžbou písku a zachovala se z nich pouze část. Z chaty IV jsme zachytili pouze její jihozápadní část, neboť její další průběh zasahoval do neodkryté plochy, na které byla zasetá pšenice. Chata I byla dlouhá přes 25 m a široká 6,40 m. Její jižní konec byl narušen kulturní jámou. Na její severní a západní straně zůstaly zachovány části obvodového žlábků, který byl rovněž narušen sídlištním objektem kultury volutové. Z výplně žlábků nebyly získány žádné nálezy stejně jako z kúlových jamek. Obvodové jamky dosahovaly hloubky 15–20 cm a měly průměr 20–30 cm. Vnitřní kúlové jamky byly hluboké 50 cm a jejich průměr se pohyboval mezi 50–60 cm. Přesné datování této chaty umožní hliník, který jsme zjistili v bezprostřední blízkosti její západní stěny. Byl dlouhý téměř 8 m, široký 4,5 m a hluboký 1,5 m. V jeho výplni jsme našli vedle keramiky, štípané industrie a mazanice rovněž velké množství zvířecích kostí.

Vedle deseti únětických hrobů a čtyř chat jsme na této ploše v roce 1974 vykopali celkem 22 sídlištních objektů, náležejících vesměs kultuře s volutovou keramikou. Půdorysy těchto sídlištních jam jsou typické i pro ostatní sídliště lidu s volutovou keramikou. Kromě velkých nepravidelných jam, vzniklých s největší pravděpodobností vybráním hlíny na vymazávání stěn obydlí a k výrobě keramiky, jsou zde zastoupeny i pravidelné jámy sloužící k uchovávání zásob. Keramika, pocházející z tohoto výzkumu, náleží mladšímu stupni volutové keramiky.

Materiál z výzkumů v Chabařovicích, Vikleticích a Chotěbudicích se stane východiskem pro zpracování ostatních nálezů volutové keramiky v severozápadních Čechách a umožní tak přesnější zařazení menších výzkumů záchranného charakteru a zhodnocení starých nálezů. Jedním z hlavních úkolů je zjistit vzájemné vztahy k sousedním oblastem a pokusit se postihnout případnou lokální diferenciaci mezi osídlením v povodí

¹² Dosud nezpracováno, hlášení čj. 1195/74 exp. Most.

Ohře, na Podbořansku a v Podkrušnohoří a vytýčit místní znaky. Je zcela jasné, že dosavadní nálezy nám nemohou poskytnout dostatek materiálu k vytvoření přesnějšího obrazu vývoje volutové keramiky v severozápadních Čechách. Již nyní však je možno postihnout některé rozdíly regionálního rázu.

Tvarově zůstává keramika této oblasti mnohem chudší než např. ve východních Čechách, kde třeba amforovitě tvary jsou mnohem běžnějším zjevem.¹³ Rozdíly se jeví i ve výzdobě nádob. Notová hlavička, tak častá ve východočeském a zejména moravském materiálu, se zde vyskytuje pouze sporadicky. V mladším období vývoje volutové keramiky v severozápadních Čechách je častým výzdobným motivem trojúhelník nebo čtyřúhelník hustě vyplněný drobnými vpichy, jehož analogie nalezneme zejména v saském materiálu. Při zpracování je proto nutno srovnávat nálezy s nejbližšími sousedními oblastmi, tj. v našem případě s oblastí středočeskou a saskou.

Závěrem je třeba poznamenat, že tato zjištění nevycházejí pouze z nálezů na výše uvedených třech nalezištích, ale jsou doložena dosavadními sběry a záchrannými výzkumy na ostatních lokalitách volutové kultury v severozápadních Čechách.

¹³ B. Soudský, PA LXV, 1954, 100.

**ИССЛЕДОВАНИЯ РАБОТНИКОВ ФИЛИАЛА
АРХЕОЛОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА ЧЕХОСЛОВАЦКОЙ
АКАДЕМИИ НАУК В МОСТЕ НА ПОСЕЛЕНИЯХ
С ЛИНЕЙНО-ЛЕНТОЧНОЙ КЕРАМИКОЙ**

Работники филиала Археологического института Чехословацкой Академии Наук в Мосте стремятся спасти прежде всего доисторические селища в районе шахт по добыче бурого угля в области северо-западной Чехии, находящиеся под угрозой. Они сделали за последние годы спасательные мероприятия и исследования на 29 селениях с линейно-ленточной керамикой. К важным можно также отнести Тушимице (район Хомутов) и Бечов — местоположение „Писечны врх“ (район Мост), откуда во время неолита добывали кварцит — сырье для производства колотой индустрии. Большие открытия осуществили члены филиала на поселениях в Хабаржовицах (район Устьє-на-Лабє) и в Виклетицах (район Хомутов). На поселении в Хотєбудицах (район Хомутов) были открыты при спасательных исследованиях четыре столбовых строения и ряд объектов, относящихся к позднему периоду с линейно-ленточной керамикой. Удалось определить некоторые местные мотивы украшения линейно-ленточной керамики указанной части Чехии.

Перевел Алеш Бранднер

**AUSGRABUNGEN DER EXPOSITUR DES
ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUTS DER
TSCHECHOSLOWAKISCHEN AKADEMIE DER
WISSENSCHAFTEN IN MOST AUF SIEDLUNGEN DER
BEVÖLKERUNG MIT VOLUTENKERAMIK**

Die Expositur des Archäologischen Instituts der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften in Most besorgt vor allem die Rettung gefährdeter prähistorischer Lokalitäten im Gebiet der nordwestböhmisches Braunkohlenzechen. Die Mitarbeiter der Expositur bewerkstelligten in den letzten Jahren Rettungsaktionen und -ausgrabungen auf 29 Lokalitäten mit Volutenbandkeramik. Bedeutsam sind auch die Lokalitäten Tušimice (Kr. Chomutov) und Bečov, die Lage Písečný vrch (Kr. Most), von wo im Neolithikum der Quarzitrohstoff zur Herstellung der Spaltindustrie bezogen wurde. Größere Bloßlegungen betrieben die Mitglieder der Expositur auf den Siedlungen in Chabařovice (Kr. Ústí nad Labem) und Vikletice (Kr. Chomutov). Auf der Siedlungen in Chotěbudice (Kr. Chomutov) erbrachte die Rettungsausgrabung die Entdeckung von vier Pfahlbauten und zahlreichen Objekten mit jüngerer Volutenbandkeramik. Einige lokale Ziermotive der Volutenbandkeramik dieses Teiles Böhmens konnten identifiziert werden.

Übersetzt von Dr. Alfons Hubala

